

ORMOS GERŐ:

JÁTÉKOS MÁRTON

Akkorka volt az egész ember, mint egy jólfejtett tíz esztendőös gyerek. Vékony, aprócsontú, karikalábú és görbederekű. A szelíd jósnak, alázatosságnak, bölcseségnek valami furcsa vegyülékét hordozta az ábrázatán. Apró egerkeszeme szűrken csillogott, akár valami mosolygó játékbaba üveggyöngyei, öszes bajuszkája úgy pipiskedett a vékony orra alatt, hogy megállottak körülötte az utcagyerekek s nevétek, biztatták, hogy mozgassa.

Olyankor aztán játékos mosoly rezgett a képén, vonogatta a száját, hintázott a kis bajsza s azt mondta gyerekes mázzal:

— Hamm, hamm! Megezz a játékos Márton!

Még a hosszúszerű pipáját is a zsebébe eresztette, megmarkolta csomós térdeit, előredőlt a dereka s elmondta tízszer is:

— Hamm, hamm! Bekaplak, ha nem tanulsz!

Harsogó nagyokat nevettek körülötte a gyerekek, biztatták, hogy mozgassa a lapátfüleit, koppantson ki egy-két rövid nótát a sárga fogain, vagy mondja meg, hogyan csinál az ormányos elefánt, messze, a rengetegben. Mert játékos Márton azt is tudta. Ingatta a fejét, rámutatott az orrára, hajlongott, morgott s egyre mondogatta:

— Ide nézzetek, itt az ormány, itt a nagy agyar és mosi egy-kettő, így fúj az elefánt bácsi: bufufu!

A könnyei is előbuggyantak, akkorákat nevetett utána. Felnyulkált a vékony nyakához, tágitotta a sárgultszélű keménygallérját, előkotorta a pipáját s nekidőlt kis boltja ajtajának, örülni.

Kora tavasztól, késő őszig ez volt játékos Márton minden szórakozása. Csodálatos, hogy megélt ebből a nyeszlett kis ember. Ott volt az üzlete a Pár-utcában, a szegénysorsú, apró, kétkézi munkások, piaci kofák, molnárlegények, vásárló eszmiadiák szomszédságában. Játékot árult, kócos, olcsó babákat, ólomkatonákat, labdákat, fakult s elgörbült karikákat, régi képeskönyveket s mindent, amit hosszú esztendőkön át rákentek a nagykereskedők utazói. Be kellett csak nyitni hozzá s azt mondani:

— Márton bácsi, kérek olyan babát, amelyik néz és sír. S Márton úgy állott rendelkezésére minden vevőnek, akárcsak maga a ghymesi gróf toppant volna be hozzá. Megmarkolta kétkézzel sikos kiszolgáló asztalát, előredőlt, elbillentette a fejét s azt mondta:

— Igenis, alázattal. Babát, amelyik sír és néz.

Végigturkált tíz, tizenöt dobozt, felmászott a legfelső polcokra, lehasalt az olajos padlóra, kidobált az asztalra egy nyaláb molyos hősapkát s öt kilóra való sebesült ólomkatonát, kihúzott egy sereg fiókot, létrát állított a sötét bolt végébe, felmászott a füstös mennyezetig s egyre hajtogatta.

— Igenis alázattal. Volt, határozottan emlékszem, hogy volt. Sőt van is, tessék csak helyet parancsolni.

Nevetni való volt, hogy így beszélt öreggel, gyerekekkel, gazdaggal, szegénnyel egyaránt, holott az emlékei mélyén tisztán érezte, hogy olyan baba, amilyent a vevő kért, egyáltalán nincs a boltjában s hasonlóképpen nem található egyetlen szék sem, amelyre leülhetne az illető.

De játékos Mártont hajtotta valami régi, bágyadt kereskedőösztrón, szerette volna kiszolgálni a vevőjét, izzadt, törte a fejét, bosszankodott s amikor felforgatta az egész boltot, úgy állott meg a rozoga asztal mögött, mint egy legyőzött, kifuldadt birkózó.

Azt mondta síró alázattal:

— Sajnos, mégse szolgálhatok. De méltóztassék talán ezekből a szép ólomkatonákból választani.

Persze olyankor kicsit bosszúsan fordultak ki tőle a vevők. Senki se vett ólomkatonát, ha síró babát szándékozott vásárolni. Márton pedig úgy nézett a vevők után, mint akit megbántottak. Mint akinek hiábavaló már minden törekvése, alázatos készsége és jósága. Közel negyven esztendeje tartja ezt a kis üzletet, kora reggeltől késő estig koptatja benne a tüdejét, a csontjait s minden hiába.

Úgy belenőtt már ez a játékos Márton a keskeny Pár utcába, mint egy öreg ház. Megbomlott volna a szegényes egyszerűség, ha valami csoda elszólította volna őt erről a környékről. Baloldali szomszédja a Dusinszky szatócs, petróleum- és füstölthalszagú hangulatával, poros cukorkáival és ragaesos mákdrálójával, elbillent liszteszsákjaival és félmázsás, szürke kősóköckáival, valami furcsa kesernyés színnel festette alá Márton boltjának regényességét. Apró ajtók vezettek ezekbe az üzletekbe, nagy kolomp lendült meg felül, egy hajlított acélrugón s zengett, muzsikált, ha benyitott valaki. Dusinszky is azonmód öregesen, álmosan állott a fűszerszagú asztal mögött, hímzett házisapkában s kötözöttzárú pápaszeggel, fil-lérekért árult, kékeres ujjai pontosan kicsipték az élesztőkoc-kákból két fillér árát, pontosan belesepték a pénzt repedezett fatányérjába s pontosan számontartotta, mikor, ki nyitott be játékos Márton ajtaján.

Beleláltak egymás dolgába, nem titkolóztak, kiállottak olykor az ajtóba s megtárgyalták a forgalmat, egyéb gondjait, ritkán cseppenő örömeiket, panaszait.

Jobboldali szomszédja a Manka rőfös volt, fiatal ember, jöttment, állítólag Galgóczról került ide, nagydobbal fogta a verebét, beszerzett az elején fél szekérrelvaló nórinbergát, tartott finom berlinereket, csipkét, gyócsot, gombot, patentharisnyát és cérnát, kéremalássan, jókora skatulyákban. Ez a Man-

ka hideg ember volt. Tülekedő, irigy, kövérkés, vörös ember, négy családdal és elképesztő hitellel valami pozsonyi nagykereskedőnél. Ő volt az úr a környéken. Az irigyelt ember. Az ügyes, a lendületes, a könyökölő. Feltartott fejjel járt, az első év végén bővíteni akart, ráigért a Márton boltjára a házigazdának, szeretett volna kitúrni mindenkit, Dusinszkyt, Mártont, elfoglalni az egész frontot, dönteni a falakat, nagy üzletet formálni s megrakni mindent rövidáruval. Kidobni Márton ólomkatonáit, labdáit, guruljanak a pusztulásba, kispapni Dusinszky lisztjeit, sóját, élesztőjét és poros cukorkáit s betömni minden sarokba a norinbergát, perkálokat, barcheteket és berlinereket, gombokat és cérnákat és hízni, gyarapodni, összeszedni magát, megvenni a házat s feltenni a keménykálapot, kiáltani egy nagyot, hogy nézzétek, ezt tudom én, Manka Benjámín!

Meg kellett érezniök ezt a lelketlen történetet, ezt a csunya gázoló versenyt. Meg kell érezni játékos Mártonnak, hogy Manka Benjámín már a negyedik hónapban beszerzett egy nagy rakomány hajasbabát, különböző állatokat, szépen festett ólomkatonákat, labdákat, karikákat s mindezeket ügyes ötlettel elhelyezte a kirakatában. Csak úgy mellékesen, a főcikkei között, nem rejtegetve, de kihangsúlyozva minden darabbal, hogy ime ezért se kell már a szomszédba menni.

Maga Márton észre sem vette volna ezt. Sohase nézte meg mások kirakatát s nem érdeklődött senki üzletmenete iránt. De az öreg Dusinszky meglátta a vágást.

At is totyogott azon nyomban, beállott melléje az asztal mögé, feltolta homlokára a pápaszemét s azt mondta riadt haraggal:

— Hát mit szól?

Márton még üzletszomszédját is azonmód alázatos tisztelettel fogadta, amint a vevőket szokta.

— Tessék parancsolni, mihez szóljak?

— Hát ez a Manka, kérem!

Hajtogatta a fejét értetlenül.

— Hja a Manka! Az igen. A Manka!

— De kegyednek! Hogy mit csinál kegyednek!

Felcsodálkozott az öreg.

— Nekem kérem?

— Igenis kegyednek! Kérem, ez játékkal is kezdi már, tetszett hallani?

Öreg Márton szemüvege lecsúszott vékony orrahegyére.

— Hogy játékkal?

— Bizony, játékkal, kérem alásan!

Úgy remegtek a poros, festékszagú boltban, mint két ijedt, öreg egérke. Ez már valóban komoly dolog, ez életre megy. Ha a Manka játékkal is kezdi, az nagy baj, súlyos csapás, mert a Manka fiatal ember, törtető ember, átfogja Márton derekát és összeroppantja kegyetlenül. Manka csúnyán bírja az iramot, azt el kell ösmerni, azt nem lehet elengedni az embernek a füle mellett, az mégiscsak sok. Az ellen egyenesen

tenni kell valamit. Végre is nem ülhet az ember tétlenül, ha a toroka felé nyúlnak.

Leszegte a fejét, valami nagyon megfájdult a szíve táján s azt mondta csendesen:

- Hát azért mondom.
- Az más, egészen más. Szóval játékkal.
- Játékkal.
- Az ellenem van.
- Kegyed ellen.
- No erre lesz valami.

Előntötte az életöszton játékos Márton. Egyetlen perc alatt szerette volna helyreütni évtizedek minden üzleti hanyagságát. Rámeredt rendetlen polcaira, szakadozott skatulyáira, poros, dohos fullasztó fészkére s azt se tudta hirtelen, mit is kéne most kezdenie. Olyasféle homályos tervek zúdultak az agyára, hogy visszatér a régi ereje, felveszi a versenyt, kitúrja magát a szorító kapocsból, felugrik egy székre a boltja előtt, harsányan belekiált a Pár utca fulladt csendjébe, hogy kérem alázattal, én élek még és élni akarok! Kérem alázattal, nálam mindent meg méltóztatnak találni, van babám, amelyik néz és sír és van labdám, szép, színes, színtartó, felugrik a mennyezetig és van kis kocsi, katonasapka, kardok, ezekkel harcolok majd én s legyűröm Manka Benjámin, visszaszorítottam a hetyke nórinbergái, csipkái és hideg gyócsai közé, tessék csak megfigyelni, kérem alázattal.

Kereszte az öreg Dusinszky kezét s megszorította hálásan.

— Köszönöm tisztelettel a figyelmeztetést.

— Tartozunk egymásnak kérem.

S valóban. A sors és Manka Benjámin egyetlen törtétese úgy fordította a dolgot, hogy Dusinszkynek visszaadhatta játékos Márton a kölcsönt. Május elsején kiharított Manka egy sarkot az üzletéből s a felesége nevében élelmiszer-osztályt nyitott. Élelmiszert, a Dusinszky harmincesztendős, lehorgonyosodott boltja mellett! Valóságos szatőcsboltot kérem alásan, liszttel, cukorral, sóval, füstölt heringgel és sok peróleummal, ecettel, zóval ugyanolyan szagokkal, bűzökkel, és illatokkal, de olcsóbb árakkal és csúnya kínálással. Mindezt Manka Benjámin és neje szül. Korpán Eleonóra, úgy is mint hű élettárs, dolgozó asszony s úgy is, mint Korpán Vendel galgőczi fűszerkereskedő leánya.

Játékos Márton beállított ezzel a fekete újsággal Dusinszkyhoz. Sápadtan, remegve s bizonyos elkeseredett tűzzel, megviseelt hetven esztendejének minden méltóságával.

— Bocsanat szomszéd úr, de talán tetszik tudni, miért jöttem.

Dusinszky tudta. Úgy járt-kelt kiszolgálóasztala mögött, mint egy beketrecezett oroszlán. Sötéten, komoran s majdnem sírva, hogy ime, csákányt vertek a harminc esztendős üzlet kemény kövei közé, bontogatják felette a házat, ez már mégiscsak sok, ezt nem lehet túrni.

Kezetnyújtott Mártonnak komoran.

- Tudom, kérem.
- Tessék szólni hozzá.
- Gyalázat, kérem, gyalázat,
- Valóságos gyalázat.
- Ez csunya verseny.
- Csunya kérem, nagyon is csunya.

Szorongatták egymás remegő kezét s nem jutottak túl ezen a csendes lázadáson. Pedig titokban mindketten érezték, hogy ha kezdené valamelyik, felpezdülne a haragjuk, átmennének Mankához s alaposan megmondogatnák neki a magukét. De egyik se kezdte.

Ellenben játékos Márton odaballagott az üzletajtóhoz, kinézett bágyadtan a Pár-utca macskaköveire, elbillentette öreg fejét fáradtan s azt mondta:

— Én már arra gondolok kérem, hogy felhagyok.

Dusinszky úgy rezzenett fel a szomorú hallgatásból, mintha belecsípett volna az öreg húsába.

— Hogy tetszik mondani?

Szégyenletesen motyogva ismételte.

— Felhagyok kérem, elég volt. Átadok neki mindent.

Dusinszky nekiesett az asztalának, hápogott, fulladozott s egyszerre szédült forgással megindult vele az üzlet.

— Átadja? De kérem... kérem...

— Igenis, én átadom.

Megkereste a kilincset és kitérőlyuggott az utcára. Egyenesen Manka felé.

Mikor beállott a tágas üzletbe, alig látott már a könnyétől. Azt mondta kapkodva:

— Kérem alázattal, azért jöttem, hogy tárgyaljunk, Kegyedek egészen tönkretettek engem, most felajánlom a boltot. Tessék átvenni.

Manka erélyesen, keményen állott szembe az öreggel.

-- Micsoda beszéd ez kérem? Ez üzlet, szomszéd úr, és nem érzékenykedés helye. Tessék meggondolni, mit beszél. Micsoda dolog ilyen dolgokat hangoztatni? Nekem nem kell kérem az ön boltja, mit csináljak vele?

Most már egészen megkeveredett játékos Márton. Hát még-e ez volt Manka célja? Ez nem az érzékenykedés helye?

Fordult az ajtó felé alázatosan.

-- Akkor bocsánat. Ezer bocsánat. Tévedtem. Ne tessék haragudni, öreg ember vagyok.

És aznap délután akkora tömeg ácsorgott játékos Márton boltja körül, amilyent legmerészebb álmaiban se látott. Gyerekek, felnőttek vegyesen, kofanépség és gyári emberek aszszonyai, rongyos kis trogárok s foltozó csizmadiák csemetéi.

Játékos Márton ott állott az üzletben, sarkig tárt ajtaján füstölgött az évtizedes por felkevert felhője s egyre kiabált valami bomlott, rekedt hangon:

-- Végeladás! Nincs maradás!

Ormos Gerő.